

Lietuvių stygininkų kultūra JAV

Ramunė Kryžauskienė, Jūratė Čitienė

Lietuvos muzikos ir teatro akademija, Gedimino pr. 42, LT-01110, Vilnius

El. paštas: ramukr@gmail.com

Straipsnyje analizuojama lietuvių išėivių styginių meno kultūra JAV: aptariama senbuvų veikla, Antrojo pasaulinio karo emigrantų meninės veiklos plėtra DP stovyklose bei jų integracija į JAV muzikinę kultūrą, daug dėmesio skiriama iki šiol netyrinėtai iškilios smuikininkės Elenos Kuprevičiūtės meninės veiklos analizei; taip pat analizuojamos koncertinio gyvenimo tradicijos, repertuaro tendencijos ir pan.

RAKTAŽODŽIAI: lietuvių styginių menas, lietuvių išėivija, koncertai, muzika, kompozitoriai, repertuaras

Styginių meno tyrimai Lietuvoje jau sulaukė nemažai dėmesio. Tuo tarpu Amerikos lietuvių styginių kultūra – atlikimo menas, pedagogika ir kūryba – vis dar menkai nušviesta sritis. Šio straipsnio tikslas – trumpai aptariant lietuvių stygininkų veiklą JAV, išskirtinį dėmesį skirti iškiliai lietuvių smuikininkei Elenai Kuprevičiūtei. Šios analizės atspirties taškas yra V. Markeliūnienės parengta knyga apie Izidorių Vasyliūną¹ ir D. Petrauskaitės – apie violončelininką Petrą Armoną². Pavienius svarbius faktus apie įvykusius koncertus, recenzento išpūdžius apie smuikininko ar kamerinio ansamblio griežimą pavyko rasti recenzijose, saugomose J. Žilevičiaus ir J. Kreivėno muzikologijos archyve Čikagoje. Nemažai svarbių faktų surinkta iš Lietuvių enciklopedijos, išleistos Bostone³, bei J. Žilevičiaus vardyno⁴. Aptariant kūrybinę terpę pravertė lietuvių muzikologų – J. Vyliūtės, D. Petrauskaitės, B. Zubricko, V. Jakubėno, D. Palionytės⁵ – parengti darbai ir kiti moksliniai veikalai.

Lietuvių stygininkai JAV

Profesionalaus meno raida daugiausia priklauso nuo tautos kultūrinių poreikių, jos domėjimosi muzikine veikla, meno ir švietimo sklaida. Pirmųjų lietuvių emigrantų muzikinė kultūra rėmėsi chorų ir vokalistų pasirodymais, nesudėtingais operečių pastatymais. Pavieniai rimtosios muzikos koncertai, kuriuose pasirodydavo ir profesionalūs instrumentininkai, vis dar nedrąsiai bandė įsitvirtinti tautiečių kultūriniame gyvenime.

Vis dėlto po Antrojo pasaulinio karo į naują žemyną atvykę lietuviai jau rado susiklosčiusias koncertinio gyvenimo tradicijas. Nors vokalinė ir chorinė muzika lietuviams buvo artimiausia muzikavimo forma, radosi profesionalių smuikininkų, pianistų, pučiamųjų instrumentų atlikėjų. Daugelis jų, savo gyvenimą paskyrę muzikai, sėkmingai plėtojo atlikėjišką veiklą, griežė įvairių miestų simfoniniuose ir kameriniuose orkestruose, dirbo pedagoginį darbą.

Kai kurie lietuviai stygininkai, gavę valstybės finansinę paramą, baigė studijas JAV muzikos koledžuose bei aukštosiose mokyklose ir įgijo muzikos bakalauro, magistro laipsnius. Rimtos studijos patyrusių smuiko pedagogų klasėse leido atlikti sudėtingą koncertinį repertuarą, taip pat verstis pedagogine praktika.

1 *Izidorius Vasyliūnas* 2006.

2 *Petrauskaitė* 2005.

3 *Lietuvių enciklopedija* 1968.

4 *Žilevičius* 1999.

5 *Vyliūtė* 2005; *Petrauskaitė* 2001: 104–124; *Zubrickas* 2004; *Jakubėnas* 1994; *Palionytė* 2008.

Nors daugelis profesionalių smuikininkų meninę veiklą plėtojo gana individualiai (tautičiai gyveno pakankamai toli vienas nuo kito, įvairiose Amerikos valstijose), jie buvo kviečiami dalyvauti reikšmingesniuose lietuvių kultūros renginiuose, kiti savarankiškai rengė koncertus didesnėms lietuvių grupėms, neretai praplėsdami savo meninę patirtį vietinėse amerikiečių salėse.

Kita dalis profesionalių smuikininkų dėstė lietuvių profesionaliose muzikos mokyklose ar savo įsteigtose privačiose muzikos studijose. Smuiko klasės veikė Antano Počiaus (1884–1953) kartu su kompozitoriumi Aleksandru Aleksiu-Aleksandravičiumi (1886–1983) įsteigtoje L. Beethoveno konservatorijoje. Čia smuiką dėstė tiek lietuvių specialistai J. Jakaitis, Ch. A. Bičiūnas, tiek ir kitų tautų pedagogai, kurie ugdė jaunųjų menininkų profesinį meistriškumą, artistiškumą, skatino plačias repertuaro studijas. Sėkmingai baigę L. Beethoveno konservatorijos absolventai galėdavo tęsti mokslus JAV aukštosiose muzikos mokyklose.

Lyginant su vokalistais ar pianistais, privačių stygininkų mokymo studijų buvo kur kas mažiau. Matyt, tai lėmė ilgas ir sudėtingas pradinis mokymo etapas, mažesnis mokinių skaičius. Kai kurių mokyklų pedagogai siūlė įvairias muzikos mokymo paslaugas: galėjo mokyti smuikuoti, skambinti fortepijonu ar dainuoti. Toks pedagogų profesinis universalumas skatino diletantišką meno supratimą.

Neretai muzikinis mokymas šiose įstaigose orientavosi į pradinių įgūdžių formavimą, muzikos mėgėjų parengimą. Ne vienam pedagogui stigo psichologijos žinių, elementaraus muzikos teorijos ar harmonijos supratimo, tačiau šios studijos padėjo subrandinti instrumento dėstymo pedagogikos įgūdžius, atskleisti talentingus ir perspektyvius muzikos atlikėjus, nukreipti juos teisinga mokymosi linkme.

Pokario metų emigrantų veikla JAV

1944 m. Europos politinė situacija, sovietų kariuomenės baimė daugelį žmonių paskatino trauktis į Vakarų. Dauguma lietuvių, apsigyvenusių Vokietijos perkeltųjų asmenų stovyklose (DP – *Displaced persons*), toliau tęsė Tėvynėje pradėtą veiklą. DP stovyklose gyveno žymūs lietuvių stygininkai: smuikininkai Izidorius Vasyliūnas, Vladas Motiekaitis, Jonas Kaseliūnas, Povilas Matiukas, Pranas Matiukas, Alfonsas Paukštys, Jonas Zdanius, Vytautas Jančys, Bronius Jakavičius, altininkas Stasys Gabriolavičius, violončelininkai Mykolas Saulius, Petras Armonas, Vladas Adomavičius, Artūras Jakavičius, Algimantas Motiekaitis, Viktoras Dapšys⁶. Šie menininkai buvo aukšto profesinio lygio atlikėjai, solidų išsilavinimą įgiję Kauno konservatorijoje, talentingų profesorių specialybės klasėse.

Priešingai nei lietuvių dainininkai ar chorvedžiai, dažniausiai koncertavę DP stovyklų publikai, stygininkai buvo noriai priimami į profesionalius Vakarų Europos simfoninius orkestrus. Antai smuikininkas I. Vasyliūnas kurį laiką sėkmingai griežė Vienos radijo orkestre, J. Malaiška – Strasbūro, J. Pažemis – Augsburgio miestų operų orkestruose, K. Motgabis – Rotenburgo simfoniniame orkestre, J. Kaseliūnas – Vokietijos operos orkestruose, P. Matiukas buvo Zalcburgo simfoninio orkestro koncertmeisteris. Sėkmingai darbavosi ir violončelininkai: P. Armonas griežė Miuncheno simfoniniame orkestre, Mykolas Saulius buvo tarptautinio simfoninio orkestro koncertmeisteris.

6 Vyliūtė 2005.

Kurį laiką plačiai koncertavo Dilingene susibūrę stygininkai: P. Matiukas, I. Vasyliūnas, S. Gabrijolavičius ir M. Saulius. Pasikvietę vokiečių pianistę Hortą Wieser, jie parengė įdomią kamerinės muzikos programą, į kurią įtraukė P. Locatelli Fortepijoninio trio *g-dur*, op. 3, Nr. 1, F. Mendelssohno-Bartholdy Trio *d-moll*, op. 49, G. F. Händelio Paskaliją, aranžuotą smuikui ir violončelei, bei A. Honeggerio Sonatiną smuikui ir violončelei. Šie menininkai taip pat subūrė styginių kvartetą, koncertavo lietuvių ir vokiečių visuomenei⁷.

Tremties Vokietijoje laikotarpiu itin aktyviai muzikavo smuikininkas I. Vasyliūnas, per mėnesį surengdamas po keletą viešų pasirodymų. Nuolat dėmesingas lietuvių kompozitorių kūrybai smuikininkas ir tremties sąlygomis savo programas papildydavo tėvynainių opusais.

Daug dėmesio kameriniam muzikavimui skyrė violončelininkas Petras Armonas, kuris griežė ne tik lietuviškuose instrumentiniuose ansambliuose, bet ir vokiečių bei amerikiečių styginių kvartetuose. Jo repertuaras buvo grindžiamas romantikų ir lietuvių kompozitorių – S. Šimkaus, J. Gruodžio, J. Tallat-Kelpšos, K. V. Banaičio, V. Jakubėno – opusais⁸.

1944 m. V. Jakubėnas, bendrai muzikinei veiklai subūręs latvių smuikininką F. Heinrichsoną bei estų violončelininką K. Tatar, sukūrė „Baltijos trio“ ir tapo šio ansamblio vadovu. Trio dažnai koncertuodavo amerikiečių ir anglų kontroliuojamose zonose ir pateisino Baltijos vienybės šalininkų trokštamą glaudų ir nuoširdų pabaltijiečių bendradarbiavimą kultūrinėje srityje.

Praplėsti siauras tremtinių gyvenimo DP stovyklose erdves padėjo lietuvių simfoninės muzikos transliacijos radijo bangomis. Hamburgo, Berlyno, Kelno, Hanoverio, Flensburgo radijo stotys transliavo M. K. Čiurlionio simfoninę poemą „Miške“, Juozo Pakalnio „Romantiškąją uvertiūrą“ ir kt. kūrinius, kuriuos parengė Berlyno miesto simfoninis orkestras, jam dirigavo tremtyje gyvenęs Vytautas Marijošius.

Gyvenimas penkerius metus DP stovyklose paskatino menininkus naujoms studijoms, tolesniam tautinės kultūros puoselėjimui. Šis laiko tarpsnis daugelio muzikologų vertinamas itin palankiai: sunkiais karo metais muzikai neprarado profesinių įgūdžių, kėlė žmonių dvasią ir pasitikėjimą, skatino muzikinės veiklos plėtrą.

1946–1949 m. iš DP stovyklų dauguma lietuvių menininkų persikėlė į JAV. Ne visiems gyvenimas suteikė vienodas sąlygas – kai kurie ir toliau sėkmingai griežė simfoniniuose ar kameriniuose orkestruose, kiti ėmėsi pedagoginės veiklos, vadovavo mažiems chorams lietuvių bažnyčiose, tretį apskritai savo likimą susiejo su kita specialybe.

Kurį laiką kamerinės muzikos vakaruose koncertavo Čikagos lietuvių suburtas fortepijoninis trio: P. Matiukas (smuikas), P. Armonas (violončelė) ir M. Motiekaitis (fortepijonas). P. Armonas buvo gerai vertinamas amerikiečių muzikų, jų pakviestas grojo Santa Barbaros simfoniniame orkestre, kuriame metus ėjo violončelių grupės koncertmeisterio pareigas. Vėliau jis griežė įvairiuose kameriniuose ansambliuose, Čikagos pietvakarinių ir šiaurinių priemiesčių orkestruose, 1976 m. dirbo Floridos miesto simfoniniame orkestre ir griežė kameriniame ansamblyje, vadovavo amerikiečių styginių orkestrui „Bay Area Chamber Strings“.

I. Vasyliūnas, 1954 m. atvykęs į Bostoną, tapo šio miesto, vėliau Kembridžo simfoninių orkestrų smuikininku, bendradarbiavo ir su kitais muzikiniais kolektyvais – Bostono „New

7 Plačiau žr. *Izidorius Vasyliūnas* 2006: 34.

8 Plačiau žr. *Petrauskaitė* 2005: 63.

Arts“, „Adventures in Music“, „Sharon Civic“, „Boston College Opera“ ar „Boston Ballet“ orkestrais. Smuikininkas muzikavo įvairiuose kameriniuose ansambliuose, prestižinėje Bostono *Jordan Hall* surengė per dvidešimt koncertų.

Rengdamas naujas programas I. Vasyliūnas ilgainiui pritrūko lietuviškų veikalų, todėl kreipėsi į kompozitorius, kurie sukūrė sonatų vienam, dviem smuikams ir fortepijonui, styginių kvartetų, trio, įvairių pjesių (V. Jakubėno, J. Gaidelio, J. Kačinsko, J. Švedo kameriniai kūriniai). Jis paskatino ir amerikiečių kompozitorių Johną Bavicchi, kurio Sonata-fantaziją lietuvių liaudies dainų temomis (joje panaudotos 9 melodijos iš K. Banaičio dainų rinkinio) ne kartą griežė įvairiuose koncertuose. Smuikininko repertuare buvo ir daugiau lietuviškų kūrinių: J. Gruodžio Sonata *d-moll*, K. V. Banaičio Sonatos *d-moll* ir *h-moll*, B. Dvariono Sonata-baladė ir kt.

Įvairiapusę veiklą plėtojo po karo į Čikagą emigravęs smuikininkas Antanas Jaras (1909–1996). 1966 m. baigęs Čikagos fortepijono technologijos mokyklą, įsivainavo fortepijono derinimo ir reguliavimo metodus. Iš dvylikos jo išradimų trys buvo patentuoti. Visi įrankiai, pavadinti jo vardu, yra įtraukti į *Shaff Piano Supply* katalogą. Dalis tų įrankių pritaikyti aklųjų skambinimo fortepijonu įgūdžių lavinimui.

Smuikininkas, kompozitorius Vytautas Jančys (1922–1990), atvykęs į JAV 1949 m., pradžioje dirbo Bostono „Civic“ simfoniniame orkestre, o 1959 m. vasarą apsigyveno Čikagoje. Čia įsiliejo į aktyvų lietuvių bendruomenės gyvenimą, griežė altu lietuvių styginiame kvartete, kurio dalyviai taip pat buvo P. Matiukas (smuikas), A. Paukštys (smuikas), P. Armonas (violončelė), aktyviai koncertavo. Ženkli ir kompozicinė jo veikla: trys simfonijos, simfoninės miniatiūros, koncertas smuikui ir orkestrui, trys styginiai kvartetai ir kt. kūriniai. 1989 m. V. Jančio kūriniai buvo viešai atlikti ir koncerto klausytojų itin palankiai įvertinti.

Ganėtinai margą Amerikos lietuvių styginių meno kultūrą pokario emigrantai praplėtė europietišku mokyklų tradicijomis. Ryškus jų įnašas apėmė koncertinę ir pedagoginę veiklą, bendradarbiavimą su lietuvių kompozitoriais, taip pat nacionalinės muzikos propagavimo sritis.

Elena Kuprevičiūtė-Bergen

Apie talentingą smuikininkę Eleną Kuprevičiūtę-Bergen (1927–2006) archyvinių duomenų ar autentiškų atsiminimų yra labai mažai. Gimusi Lietuvoje, tačiau labai anksti, pokario metais, palikusi Tėvynę, visą savo talentą, žinias ir atlikimo meno patirtį ji paskyrė sveitimųjų kraštų kultūrai. Intensyvi jos koncertinė veikla prasidėjo Vakarų Europoje ir tęsėsi emigravus į Argentiją, o vėliau apsigyvenus JAV.

Šiandien galime drąsiai teigti, jog E. Kuprevičiūtė – viena ryškiausių lietuvių išeivių smuikininkių, aukšto profesinio lygio menininkė, kuri praplėtė siauras tautinės kultūros erdves, koncertavo ne tik lietuviams, bet ir svetimtaučiams, griežė prestižinėse trijų žemynų salėse, pelnė itin palankius tarptautinių muzikos kritikų įvertinimus.

Iš pradžių E. Kuprevičiūtė muzikos mokėsi namuose. Mama Marija buvo profesionali pianistė: 1921 m. baigusi Maskvos valstybinę konservatoriją, grįžo į Lietuvą ir Kaune atidarė privačią fortepijono studiją. Tėtis buvo valdžios matininkas, dailininkas ir didelis muzikos mylėtojas.

Muzikaloje Kuprevičių šeimoje vaikų profesinė ateitis buvo tarsi užprogramuota – labai natūraliai visi žengė profesionalaus muziko keliu, tačiau instrumento pasirinkimą kartais

nulemdavo ir netikėti šeimos sprendimai. E. Kuprevičiūtė prisiminė: „<...> iš pradžių tai buvo grynai praktiškas reikalas – trijų pianistų vienuose namuose būtų per daug. Vienu metu aš intensyviai skambinau pianinu, kai brolis Andrius buvo baigęs Kauno konservatoriją, o mama turėjo savo piano klasę su dvidešimčia mokinių. Tada nutarėm, kad aš „paimsiu smuiką ir pereisiu į kitą kambarį“, o kad vienaip ar kitaip aš turėjau gyventi su muzika, tai buvo taip natūralu, kaip paukščiui skraidyti ore“⁹.

Nemenką įtaką jaunosios smuikininkės brendimui darė kūrybiška aplinka. Iškovojus Lietuvos nepriklausomybę šalyje, ypač Kaune, veikė profesionalūs dramos, operos ir baletų teatrai, labai pagyvėjo koncertiniai gyvenimai. Čia gyveno ir kūrė dauguma lietuvių kompozitorių. Valstybės teatre vyko operos, baletų ir dramos spektakliai, simfoninės ir kamerinės muzikos koncertai. Aktyvi orkestrų koncertinė veikla Lietuvoje vis daugiau smuikininkų skatino pasirinkti profesionalaus menininko kelią – tą atspindėjo augantis Kauno muzikos mokyklos studentų skaičius.

„Prieš išsivystant talentui, pirmiausiai manyje buvo išugdyta meilė muzikai. Mano šeima ir dauguma mūsų artimųjų draugų buvo muzikai ar dideli muzikos mėgėjai. Kauno teatrų salėse tuo metu koncertavo visos tarptautinės žymybės, ir aš būdavau iš pat mažens vedama jų klausytis. Tikiu, kad tie pirmi vaikystės įspūdžiai nulėmė visą tolimesnę mano gyvenimo eigą“¹⁰, – vėliau teigė E. Kuprevičiūtė.

Lietuvoje smuikininkė įgijo rimtą išsilavinimą, tvirtus smuikavimo pradmenis. Ji sėkmingai mokėsi „Aušros“ mergaičių gimnazijoje ir kartu – Kauno konservatorijoje, kur jos mokytojais buvo I. Vasyliūnas, B. Metzgas ir K. Matiukas.

Vokiečiams uždarius Kauno konservatoriją, studijas tęsė Prahoje pas žymų pedagogą R. Schweydą, vėliau tobulinosi Miuncheno konservatorijoje pas prof. R. Hindemith. Vokietijoje E. Kuprevičiūtė dalyvavo viešuose koncertuose; čia netrukus ją pastebėjo muzikos kritikai.

Baigiantis karui, daugelis lietuvių pasiprašė politinio prieglobsčio JAV, Pietų Amerikos šalyse, Australijoje. Tuo metu emigravęs ir Argentinoje jau apsigyvenęs brolis buvo stimulus iš Europos atvykti ir jaunajai smuikininkei. Šioje šalyje lietuvių muzikų gyveno labai nedaug. Kurį laiką savo veiklą čia plėtojo kompozitorius Vytautas Kerbedis, parašęs keletą kūrinių fortepijonui. Sėkmingai dirbo chorvedys Stasiulis, suorganizavęs lietuvių chorą ir jam vadovavęs, taip pat dirigentas ir kompozitorius, ryškus Argentinos lietuvių muzikos veikėjas Vaclovas Rimavičius, vadovavęs Šv. Cecelijos chorui.

Čia jau kurį laiką sėkmingai tarptautinę atlikėjišką veiklą plėtojo pianistas Andrius Kuprevičius, tačiau jaunas lietuvių muzikas Pietų Amerikoje pasigedo palankios meninės terpės: „<...> merkantiliškas principas nulemia ir galimybes, ir pasisekimą išeiti į visuomenę. Atrodo, Šiaurės Amerikoje padėtis tuo geresnė, kad muzikinė kultūra turi gilesnes šaknis. Pietų Amerikoje jaunesnieji vidutinės klasės žmonės jau ima domėtis muzika, tačiau publika dažnai neturi savos pažiūros, pasiduoda ir pasitiki kitų nuomone ir kritika, kas apsunkina muzikai galimybes susilaukti tikro įvertinimo <...>. Vis dėlto tikiu, kad tikras talentas, kokios jis tautos bebūtų ir iš kur beatvyktų, neišvengiamai susilauks įvertinimo ir pripažinimo“¹¹.

9 *Darbininkas* 1958 spalio 3.

10 *Darbininkas* 1968 kovo 8.

11 *Draugas* 1949 spalio 10.

1949 m. atvykus į Argentina, E. Kuprevičiūtės smuikavimo studijos nenutrūko. Buenos Aires ji tobulinosi pas puikų šios srities pedagogą, kompozitorių Manuelį Perediazą, kuris padėjo subręsti jaunajai menininkei, įgauti pasitikėjimo interpretuojant įvairius kūrinius. Per trumpą laiką ji parengė naujų kūrinių repertuarą, pradėjo sėkmingai koncertuoti.

Pirmasis sėkmingas pasirodymas prestižinėje Buenos Aires *Odeon* teatro salėje įvyko 1951 m. birželio 26-ąją. Šis pasirodymas buvo didžiulis pripažinimas ir kartu šuolis atlikėjos karjeroje. Sužavėti jaunosios smuikininkės gebėjimų publika ir kritika negailėjo jai aukščiausių vertinimų. Stilistiškai įvairus repertuaras – G. F. Händelio, A. Corelli ir Kreislerio, J. Brahms, B. Bartoko, C. Debussy, J. Aguirre-Gaos, Albeniz, M. Peerdiazio ir J. Budriūno kūriniai, sudaręs trijų dalių programą, leido atsiskleisti geriausiems smuikininkės broožams.

Surengusiai dar keletą rečitalių įvairiuose Argentinos miestuose smuikininkei buvo pasiūlyta koncertuoti trijose Vakarų Europos sostinėse – Amsterdame, Paryžiuje ir Romoje. E. Kuprevičiūtės koncertinę turne lydėjo itin palankūs aštuonių muzikos kritikų atsiliepimai įvairiuose laikraščiuose. Tuometinę smuikininkės sėkmę liudija įvairios spaudos atsiliepimų nuotrupos: antai Paryžiaus *Cri de la France* pabrėžė, jog koncertuodama Paryžiaus konservatorijos *Ecole Normale de Musique* salėje ji parodė ypatingą jautrumą ir nepaprastą muzikos talentą. Romos laikraštis *L'Eservatore*, apžvelgdamas koncertą Romos „Arti“ teatro salėje, pažymėjo puikią techniką ir gilią kūrinių interpretaciją¹². Buvo „ypatingai pabrėžiamas mūsų smuikininkės interpretavimo ryškumas ir vidinė didybė, šiluma, nepriekaištinga technika ir virtuoziškas. <...> Aukštai vertinama tikrai sunki aukštos klasės programa, nepaprastas jaunosios koncertantės tikslumas, ekspresyvumas, elegancija ir jėga“¹³.

Po metų vėl sugrįžusi į Vakarų Europą smuikininkė surengė koncertus Paryžiuje, Šveicarijoje ir Anglijoje. Šįkart Paryžiuje ji koncertavo Eliziejaus laukų (*Camps Elysees*) operos salėje su „Colonne“ simfoniniu orkestru diriguojant Arthurui Goldschmidtui; atliko du J. S. Bacho kūrinius – Koncertą smuikui ir orkestrui *e-dur* ir dvigubą koncertą *d-moll* su prancūzų smuikininku Jacques'u Dejeanu.

Sėkmė neišpaikino jaunosios atlikėjos, priešingai – skatino ją nuolat tobulėti. Pasak kompozitoriaus J. Gaidelio, „Daugelis menininkų po taip gerų įvertinimų jau būtų pasiryžę tik „laurus skinti“, bet pati Kuprevičiūtė dar nesijaučia viską pasiekusi. Ji žino, kad meno šventovės lubos aukštos, todėl šiuo metu ji dar studijuoja tarptautiniuose muzikos kursuose Austrijoje“¹⁴.

Paskatinta koncertinės sėkmės bei gerų muzikos kritikų atsiliepimų E. Kuprevičiūtė siekė plėtoti savo meninę veiklą ir JAV, juolab kad Klyvlende jau kurį laiką gyveno ir šio miesto muzikos mokykloje sėkmingai dirbo jos brolis Andrius Kuprevičius.

Pakviesta „Margučio“ rengėjų smuikininkė JAV debiutavo 1954 m. gegužės 2 d. prestižiniuose Čikagos *Civic Opera* rūmuose. „Margučio“ rengiami koncertai visuomet turėjo ryškų reprezentacinį atspalvį: jie vykdavo geroje salėje, dalyvaudavo rimti profesionalaus meno atstovai. Šiame jubiliejiname „Margučio“ koncerte dalyvavo dainininkė Polina Stoška bei E. Kuprevičiūtė, kuri kartu su Čikagos simfoniniu orkestru, diriguojamu Vytauto Marijošiaus, atliko F. Mendelsosno-Bartholdy smuiko koncertą.

¹² *Darbininkas* 1958 spalio 3.

¹³ Ten pat.

¹⁴ *Draugas* 1953 rugpjūčio 8.

1954–1955 m. E. Kuprevičiūtė kartu su broliu pianistu A. Kuprevičiumi surengė du koncertus, kurie buvo teigiamai įvertinti ir plačiai aptarti spaudoje. J. Grigiškis laikraštyje *Vienybė* rašė: „<...> šiuo metu laisvajam pasaulyje šie abu muzikai yra vieninteliai sėkmingai galį garsinti Lietuvos vardą. Tokios asmenybės – nedažnas dalykas didelėms tautoms, tai ką jau bekalbėti apie mus. E. ir A. Kuprevičiai pilnai gali būti mūsų tautos reprezentantais, tik jiems dar reikalingas didžiųjų menininkų vardas“¹⁵.

Klyvlendo dienraščio *The Press* apžvalgininkas Arthuras Loesseris, aptardamas atliktas trijų kompozitorių sonatas, pažymi: „Labiausiai pažymėtinas buvo Juliaus Gaidelio, jauno lietuvių kompozitoriaus, dabar gyvenančio Bostone, veikalo pirmas atlikimas. Sonata yra rimto stiliaus, įprastos formos ir rodo gana švelnų meistriškumą“. Kritikas nepagailejo gerų atsiliepimų ir apie pačią smuikininkę, teigdamas, jog E. Kuprevičiūtės „<...> muzikiniai sugebėjimai pranoksta jos pasitikėjimą savimi“¹⁶.

Cleveland News muzikos kritikas Elmoras Baconas rašė: „<...> Atlikdami sonatas ir pateikdami įdomius muzikinius kontrastus Elena ir Andrius Kuprevičiai, brolis ir sesuo, laimėjo didžiulio klausytojų būrio pasigėrėjimą. Elena Kuprevičiūtė turi gražų garsą ir techniką, kurie puikiai dera su jos natūraliu stiliumi bei interpretaciniais sprendimais. A. Kuprevičius ir E. Kuprevičiūtė gražiai panaudojo šias savo ypatybes lietuviškame J. Gaidelio veikale, kuris žydėte žydi savo folkloriško charakterio Andante daly, taip pat Mozarto sonatoj, kur krištoliniai aiškus ir išraiškingas fortepijono skambėjimas lydėjo gražų bei šiltą smuiko tembrą“¹⁷.

1955 m. sausio 15 d. E. Kuprevičiūtė surengė įspūdingą rečitalį Monrealio koncertinėje salėje. Pasirinkta programa tarsi atspindėjo smuiko meno raidos istoriją: koncertas buvo pradėtas senosios mokyklos klasikais G. Tartini, J. S. Bachu, pagrindiniu romantiniu kūriniu buvo pasirinkta E. Griego Sonata *g-dur*, o koncerto pabaigoje suskambėjo impresionistai C. Debussy, M. Ravelis bei B. Budriūno pjesė „Rauda“. Smuikininkei jautriai talkino pianistas Andrius Kuprevičius.

1955 m. ištekėjusi už medicinos daktaro Valiaus Bergo ir pagimdžiusi sūnų Mykolą, porą metų smuikininkė su šeima gyveno Vakarų Karolinoje ir šiuo gyvenimo tarpsniu trumpam buvo sustabdžiusi savo koncertinę veiklą. Tačiau įsikūrus Ohajo valstijos Kolumbo mieste, gyvenimas pradėjo tekėti sava vaga. Muzika vėl tapo smuikininkės gyvenimo centru¹⁸.

1958 m. spalio 17 d. E. Kuprevičiūtė buvo pakviesta koncertuoti Baltų ir amerikiečių draugijos (*The Baltic American Society of New England*) surengtame vakare prestižinėje Bostono *Jordan Hall*. Pirmoje programos dalyje smuikininkė atliko Pugnani ir Kreislerio Praeludą ir Allegro, W. A. Mozarto Sonatą Nr. 4 *e-moll*, W. A. Mozarto ir Kreislerio Rondo *g-dur*. Antroje dalyje skambėjo J. Gaidelio trijų dalių Sonata *g-dur*. Daugelį klausytojų sužavėjo šis kompozitoriaus opusas, sukurtas Bostone 1951 metais. Atlikėja puikiai perteikė modernų, kiek santūrų ekspresionistinį kūrinio stilių, kuriame puikiai derėjo lietuvių liaudies dainų reminiscencijos. Šis techniškai ir muzikos atžvilgiu sudėtingas kūrinys buvo gerai parengtas ir įdomiai atliktas¹⁹.

15 *Vienybė* 1954 gruodžio 31.

16 *Draugas* 1955 sausio 15.

17 *Laisvoji Lietuva* 1954.

18 *Dirva* 1972 kovo 1.

19 *Dirva* 1958 spalio 27.

J. Gaidelio sonatos premjera jau buvo įvykusi 1952 m. gruodžio 15 d. parodomajame septynių kompozitorių koncerte *New England* konservatorijos salėje. Laikraščio *Christian Science Monitor* kritikas Haroldas Rogersas tuomet rašė: „J. Gaidelio sonata smuikui ir fortepijonui – inteligentiškas ir brandus kūrinys. Savo harmonine struktūra jis hindemitiškas, abu instrumentai lygiaverčiai, prasmingai rutulioja įtampą, kuria kontrastiškas nuotaikas. Tai išbaigtas stipraus emocinio poveikio kūrinys“²⁰.

Itin turiningas ir sėkmingas smuikininkės veikloje buvo 7-asis dešimtmetis. Tuo laiku buvo pasiekta muzikavimo branda, sukauptas didžiulis smuiko ir kamerinės muzikos repertuaras. Gausus rečitalių kiekis, aktyvus dalyvavimas labdaringoje veikloje teikė tautiečiams pasigėrėjimo. 1965 m. kovo 28 d. Čikagos Jaunimo centre įvyko E. Kuprevičiūtės smuiko rečitalis, kurį surengė Marijos Nekalto Prasiidėjimo seserų Čikagos skyrius. Už bilietus gautos lėšos buvo skirtos senelių namų statybai. Kaip ir daugelio smuikininkės surengtų koncertų, šio pasirodymo programa buvo stilistiškai ir žanriškai įvairi, sudaryta iš skirtingų laikmečių kompozitorių smuiko kūrinių. Daugeliui klausytojų įsiminė sėkmingai pagriežta garsaus belgų smuikininko, kompozitoriaus Eugene Ysaie Sonata smuikui solo.

1966 m. balandžio 24 d. E. Kuprevičiūtė kartu su žymia pianiste Gertrude Kuehfuhs surengė rečitalį Detroito lietuvių namuose. Programą sudarė pasaulinių kompozitorių kūriniai, gana ryškiai atstovaujantys charakteringiems muzikos periodams. Daugelį klausytojų nustebino jaunos amerikiečių kompozitorės Jayne Latiolais Siuitos smuikui ir fortepijonui premjera. Įdomu tai, kad šios siuitos temomis pasirinktos lietuvių liaudies dainos, sužavėjusios autorę savo skambumu ir grožiu, organiškai įsipynė į šiuolaikinės stilstikos kūrinį.

1968 m. kovo 17 d. įvyko vienas rimčiausių smuikininkės pasirodymų Niujorko *Town Hall*. Smuikininkės koncertine partnere buvo jauna pianistė Anna Koscielny, kuri tuomet dėstė Hartfordo kolegijoje (*Hartforde Hart Kolege*). Nors koncertą surengė amerikiečių agentūros, nemaža dalis klausytojų buvo lietuviai. Programoje skambėjo N. Dello Joio, G. Faure, J. S. Bacho, J. Gaidelio ir M. Ravelio kūriniai.

E. Kuprevičiūtės koncertiniais partneriais buvo daugelis ryškių pianistų. Veiklos pradžioje ji daug koncertavo su savo broliu pianistu Andriumi Kuprevičiumi. Vėliau jai talkino įvairių pianistinių mokyklų atstovai – italas Tullio Macozzi, olandas Felixas de Nobelis, šveicarų pianistas Walteris Langas, amerikietės Anne Koscielny ir Kolumbo (Ohajo vals-tija) universiteto profesorė Gertrude Kuehfuhs, Bostono *New England* konservatorijos dėstytojas Robertas K. Evansas. Smuikininkė koncertus surengė ir su lietuvių pianistais, ji taip pat muzikavo su Aleksandru Kučiūnu, Manigirdu Motiekaičiu.

Aptariant platų ir įvairiapusį smuikininkės repertuarą, sunku išskirti pagrindines stilstines tendencijas ar prieraišumą vieno autoriaus kūrybai. Tačiau spaudoje randame pasisakymą, kuriame atlikėja teigia, jog „jos mėgiamiausias kompozitorius – Bachas, kaip aukščiausios ir gryniausios muzikos kūrėjas <...>. Šalia jo smuikininkė mėgstanti roman-tinės muzikos kompozitorius, savo dvasia artimus lietuviškam charakteriui“²¹.

Vartydami J. Žilėvičiaus ir J. Kreivėno archyve saugomas smuikininkės koncertų programėles matome itin daug kompozitorių – tai ir senieji muzikos meistrai G. Tartini, G. F. Händelis, J. S. Bachas, ir pagrindinė smuiko virtuozinė literatūra – N. Paganini,

20 *The Christian Science Monitors* 1952 12 16.

21 *Dirva* 1972 kovo 1.

E. Ysaye, H. Wienjawskis, impresionistai C. Debussy, M. Ravelis, romantizmo atstovai E. Griegas, R. Schumannas. E. Kuprevičiūtės programose puikavosi ir rečiau smuikininkų repertuare skambantys kai kurių kompozitorių kūriniai: O. Novačekas „Perpetuum mobile“, J. Aguirre-Gaos „Aires Criollos“, L. Fosso „Composers Holiday“ ir kt.

Formuodama savo koncertinį repertuarą nuo pat pirmųjų koncertų smuikininkė buvo dėmesinga lietuvių kompozitorių kūrybai. Pradžioje ji apgailstavo, kad „yra labai dideli sunkumai norint į programą įtraukti lietuviškų kūrinių. Jų nėra paruoštų ar parašytų smuikui“²². Todėl kurį laiką programoje buvo tik B. Budriūno „Rauda“, kurią smuikininkė Argentinoje buvo įrašiusi į plokštelę²³. Kiek vėliau atlikėja itin pamėgo lietuvių kompozitorių Julijų Gaidelį: koncertų programoje dažnai skambėjo šio autoriaus trijų dalių Sonata *g-dur*, pjeses „Verpėja“, „Pavasario šokis“, taip pat atlikėjos mėgstama J. Gruodžio „Jūros daina“.

E. Kuprevičiūtė pagrindžia stilistinę koncertinio repertuaro įvairovę: „Smuiko repertuaras, nėra toks platus, kad būtų galima apsiriboti tampant specialistu vieno laikotarpio ar vieno kompozitoriaus, kaip kad yra pianistų, kurie skambina tik Bachą ar Mozartą. Toks apribojimas pagaliau būtų visai svetimas mano būdai – pernelyg mėgstu studijuoti naujus dalykus ir tik nenorom kartoju senas programas, jei reikalas verčia. Kiekvienas naujas veikalas yra naujas skambesio, jausmų ir techninių problemų pasaulis, ir tokiem atradimam aš esu nepasotinama, ‚godi‘“²⁴.

E. Kuprevičiūtei labai artimą kamerinį muzikavimą liudija koncertinė veikla su keliais kameriniais ansambliais. Daugelį metų ji buvo nuolatinė trio dalyvė kartu su Nancy Perrini (violončelė) ir Verena Dambrans (fortepijonas). 1970 m. sausio 22 d. universiteto salėje surengtas šio fortepijoninio trio koncertas liudijo aukštą kamerinio muzikavimo kultūrą ir kartu kiekvienos atlikėjos meninę brandą. Koncerte atlikti ryškūs šio žanro kūriniai – F. Mendelssohno-Bartholdy Trio *c-moll*, op. 66, Ch. Ives ir M. Ravelio Trio – rodo atlikėjų stilistinę nuovoką bei gebėjimą perteikti klausytojams tiek kūrinių visumą, tiek ir subtilias atlikimo detales.

E. Kuprevičiūtė dalyvavo ir pavieniuose kameriniuose ansambliuose. Daugeliui klausytojų įsiminė 1972 m. kovo 12 d. Klyvlendo muzikos mokyklos salėje surengtas lietuvių muzikų – E. Kuprevičiūtės, A. Kuprevičiaus ir violončelininko Algimanto Motiekaičio – fortepijoninio trio koncertas. „Turiu pabrėžti, jog tai vienintelis lietuvių muzikų profesionalų kamerinės muzikos trio. Visi jo dalyviai yra pažįstami nuo vaikystės dienų Kaune, o susitikimas su violončelistu Algimantu Motiekaičiu bus pirmas nuo Kauno laikų“, – teigė E. Kuprevičiūtė²⁵.

Turingas vakaro repertuaras, aukštos vertės ir nepaprasto tembro smuikas ir violončelė, puiki salės akustika, jautrus ir virtuoziškas veikalų atlikimas, – visa tai sudarė pakilią aukšto lygio muzikinės šventės atmosferą²⁶. Koncerte skambėjo kompozitoriaus J. B. Loillet Sonata *d-moll*, sentimentaliai liūdna ir labai spalvinga, ispanų kompozitoriaus J. Turinos „Pirmutinis trio“, J. Gruodžio, C. Saint-Saënso kūriniai smuikui ir fortepijonui, taip pat C. Debussy ir M. Ravelio veikalai violončelei ir fortepijonui.

22 Ten pat.

23 *Dirva* 1952 kovo 20.

24 *Darbininkas* 1968 kovo 8.

25 *Dirva* 1972 kovo 1.

26 *Draugas* 1966 sausio 13.

E. Kuprevičiūtė nepaliko kūrinų įrašų, todėl apie smuikininkės interpretavimo savybes galime spręsti tik iš koncertų recenzijų bei jos pasisakymų spaudoje. Laikui bėgant kito atlikėjos smuikavimo stiliška, o įgimtas temperamentas, emocionalumas vis labiau atspindėjo menininkės intelektą, giluminį kūrinų suvokimą. Jau nuo pat koncertinės veiklos pradžios Lietuvoje atlikėja visus žavėjo aiškiais, apgalvotomis kūrinų interpretacijomis. Buvo jaučiama vientisa kūrinio forma, apibendrintas meninis vaizdas ir atskirų detalių svarba, natūrali kūrinio tėkmė.

Kiek vėliau europietiškąją smuiko mokyklą papildžiusi Amerikos pedagogikos laimėjimais, E. Kuprevičiūtė sukūrė savitą atlikimo braižą. Akivaizdu, jog atlikėjos instrumentinio skambėjimo idealas – raiškus, grynakraujis garsas, atitinkantis romantizmo epochos tradicijas. Ir nors muzikavimas visuomet buvo artimas romantinei pasaulėjautai, menininkę reikėtų priskirti klasikinio tipo atlikėjai: smuikininkei buvo svetimas išorinis jausmų demonstravimas, nepagrįstų emocijų protrūkiai, logika nepagrįsti atlikimo efektai. Jos pasirinktų kūrinų interpretacijos visuomet buvo išbaigtos, logiškai subalansuotos, atrodė, jog atlikėja viską iš anksto yra suplanavusi, numachiusi, todėl jos interpretacijose nebūdavo atsitiktinių detalių. Subtilus, natūralus muzikos pojūtis, įgimtas muzikalumas bei dinamiškas temperamentas puikiai derėjo su pasiekta smuikavimo technika, gera intonavimo kokybe, išgaunamo garso kultūra. Ilgų frazių, kulminacijų įtaiga, emocinis susijaudinimas darė klausytojams didelį poveikį.

Daugelis recenzentų gyrė puikią E. Kuprevičiūtės techniką. V. Braziulis rašė: „Techniškos kliūtys tartum neegzistuoja. Tonas spalvingas ir laisvai plaukiantis. Flažoletai kad ir greitai, bet tikslūs. Melodijų įtaiga labai paveiki. *Pizzicato* žaismingi ir kur reikia labai lengvi“²⁷. Tačiau atlikėja nesistengė priblokšti klausytojų greitu tempu, o virtuoziškas buvo ne savitikslis reiškinys, o greičiau raiškos priemonė, leidžianti pasiekti norimą rezultatą.

Savo gyvenimą paskyrusi atlikimo menui smuikininkė nuoširdžiai tikėjo profesionalaus meno galia ir atlikėjo misija lietuvių tautai svetimame krašte. Ji teigė: „Ta visuomenė, kuri stato savo kasdienį materialinį gerbūvį ir primityvų pasilinksminimą aukščiau už kultūrą ir meną, prilygs medžiojančioms ir būgną mušančioms laukinėms tautelėms, kurios šiaip jau niekam žalos nei naudos nedaro, tik pamažu išnyksta“²⁸.

Išvados

- Prieš Antrąjį pasaulinį karą į JAV atvykę ar čia gimę lietuvių stygininkai sėkmingai plėtojo meninę veiklą. Kai kurie jų, baigę studijas JAV muzikos koledžuose ir aukštosiose mokyklose, griežė simfoniniuose ir kameriniuose orkestruose, koncertavo solo, dirbo pedagoginį darbą.
- Ambicingesni pedagogai dėstė smuiką muzikos mokyklose: J. Jakaitis mokytojavo Čikagoje A. Pociaus įsteigtoje L. Beethoveno konservatorijoje, A. Draugelis buvo Kalifornijos Technologijos instituto Muzikos departamento direktoriumi, M. Digrytė dirbo Hasbroucko (Naujasis Džersis) aukštesniojoje muzikos mokykloje ir pan.
- Baigiantis Antrajam pasauliniam karui kai kurie ryškūs lietuvių stygininkai emigravo į JAV ir tęsė Lietuvoje pradėtą, DP stovyklose plėtotą muzikinę karjerą. Daugelis jų

²⁷ *Dirva* 1966 vasario 11.

²⁸ *Darbininkas* 1958 spalio 3.

grojo profesionaliuose simfoniniuose ar kameriniuose orkestruose, ir tai liudija gerą lietuvių stygininkų profesinį pasirengimą.

- Nemažai lietuvių stygininkų rengė koncertus lietuvių bendruomenės nariams, muzikavo įvairios sudėties kameriniuose ansambliuose. Kai kurie atlikėjai sėkmingai derino solinę koncertinę veiklą, darbą orkestruose su privačiomis pamokomis savo įsteigtose muzikos mokyklose-studijose.
- Dideli atlikėjų nuopelnai propaguojant lietuvių kamerinę instrumentinę muziką skatino kūrybą – atsirado nauji brandūs V. Jakubėno, K. V. Banaičio, J. Gaidelio, J. Kačinsko, J. Švedo kūriniai.
- Ne visi lietuvių stygininkai turėjo sąlygas kurti aukštos kokybės profesionalųjį meną. Kai kurie jų muziką iškeitė į geriau apmokamas profesijas ar atlikėjo karjerą papildė nauja specializacija.

Gauta 2011 02 15
Priimta 2011 04 08

Literatūra

1. *Izidorius Vasyliūnas. Gyvenimas. Veikla. Straipsniai. Laiškai.* Parengė V. Markeliūnienė. Vilnius: Typoart, 2006.
2. Jakubėnas, V. *Straipsniai ir recenzijos* (2 knygos). Vilnius, Lietuvos muzikos akademija, 1994.
3. Kryžauskienė, R. *Lietuvių išėvių fortepijoninė kultūra JAV.* Vilnius, Lietuvos muzikos ir teatro akademija, 2007.
4. *Lietuvių enciklopedija.* South Boston, 1968.
5. Palionytė, D. *Julius Gaidelis – namų ilgesio dainius.* Vilnius: Petro ofsetas, 2008.
6. Petrauskaitė, D. *Jeronimas Kačinskas.* Vilnius: Baltos lankos, 1997.
7. Petrauskaitė, D. Lietuvių muzikinė veikla JAV 1870–1920 metais. *Tiltai.* 1998. 1: 17–32.
8. Petrauskaitė, D. Lietuvių muzikinė veikla JAV 1920–1940 metais. *Lietuvos muzikologija.* 2001. II: 104–124.
9. Petrauskaitė, D. *Petras Armonas muzikinių kultūrų kryžkelėse.* Klaipėda, Muzikologijos institutas, 2005.
10. Vyliūtė, J. *Lietuvių muzikai Vokietijoje 1944–1949.* Vilnius: Scena, 2005.
11. Zubrickas, B. *Lietuvių kompozitoriai.* Vilnius: Vaga, 2044.
12. Žilevičius, J. *Lietuviai muzikai Vakaruose. J. Žilevičiaus vardynas.* Stickney, Illinois: Amerikos lietuvių bibliotekos leidykla, 1999.

Straipsniai periodikoje

1. Presenting. *Columbus Citizen-Journal.* 14 November 1961.
2. „Margučio“ jubiliejus. *Darbininkas.* 1954 kovo 23.
3. Elena Kuprevičiūtė koncertuoja Bostone. *Darbininkas.* 1958 spalio 3.
4. Gražiausias koncertas visuomet atrodo tas, kurį dar pagrosiu, atsakinėjo smuik. E. Kuprevičiūtė apie savo debiutą N. Yorke. *Darbininkas.* 1968 kovo 8.
5. LMKF New Haveno klubo sukaktis. *Darbininkas.* 1968 birželio 7.
6. Smuikininkė Kuprevičiūtė Amsterdame, Paryžiuje ir Romoje. *Dirva.* 1952 kovo 20.
7. Kuprevičiūtės koncertai Europoje. *Dirva.* 1953 vasario 5.
8. Andrius Kuprevičius apie save. *Dirva.* 1953 gegužės 28.
9. Smuikininkė E. Kuprevičiūtė. *Dirva.* 1954 rugsėjo 12.
10. Kuprevičiūtės koncertas Bostone. *Dirva.* 1958 spalio 27.
11. Elena Kuprevičiūtė koncertuoja Clevelande. *Dirva.* 1966 sausio 14.
12. Didysis koncertas Chicagoje. *Dirva.* 1966 vasario 9.
13. Tikrojo meno koncertas. *Dirva.* 1966 vasario 11.
14. Kuprevičiūtės koncertas. *Dirva.* 1966 gegužės 25.
15. Mūsų kamerinės muzikos žvaigždė. *Dirva.* 1972 kovo 1.
16. Įdomus koncertas. *Dirva.* 1972, Nr. 22.
17. Argentinoje. *Draugas.* 1952 gegužės 20.

18. Pasikalbėjimas su pianistu A. Kuprevičiumi. *Draugas*. 1953 sausio 10.
19. Kuprevičiūtė sužavėjo Paryžių. *Draugas*. 1953 kovo 16.
20. Šveicarijoje. *Draugas*. 1953 birželio 10.
21. Kuprevičiūtė – į didžiuosius vandenis. *Draugas*. 1953 rugpjūčio 8.
22. „Margučio“ jubiliejaus koncertas. *Draugas*. 1954 kovo 5.
23. Kultūrinė kronika. *Draugas*. 1954 rugsėjo 10.
24. Kanadoje. *Draugas*. 1955 sausio 19.
25. Kuprevičiūtės koncertas Romoje. *Draugas*. 1957 kovo 18.
26. Smuikininkę Elena Kuprevičiūtę Bostone sutinkant. *Draugas*. 1958 spalio 2.
27. Pavasario ir meilės temomis. *Draugas*. 1962 gegužės 8.
28. Smuikininkė ir saulėtas rytas. *Draugas*. 1964 spalio 10.
29. Smuikininkė ir saulėtas rytas. *Draugas*. 1964 spalio 29.
30. Chicagoj ir apylinkėse. *Draugas*. 1965 vasario 9.
31. Elenos Kuprevičiūtės koncerto belaukiant. *Draugas*. 1965 kovo 23.
32. Smuikininkė Elena Kuprevičiūtė šių dienų muzikinėmis temomis. *Draugas*. 1965 kovo 27.
33. Iškilus trio Clevelande. *Draugas*. 1966 sausio 13.
34. Koncertas fortepijono „garbei“. *Draugas*. 1966 vasario 5.
35. Puikus koncertas. *Draugas*. 1966 vasario 25.
36. Smuikininkės Kuprevičiūtės rečitalis. *Draugas*. 1966 kovo 21.
37. Puikus koncertas. *Draugas*. 1968 lapkričio 1.
38. Kuprevičių koncertas. *Draugas*. 1979 lapkričio 20.
39. „Margučio“ jubiliejiniam koncertui praėjus. *Laisvoji Lietuva*. 1954 gegužės 13.
40. Baltų festivalis. *Nepriklausoma Lietuva*. 1967 rugsėjo 13.
41. Elena Kuprevičius, Violinist, Gives Recital at Town Hall. Theodore Strongin. *New York Times*. 1968 March 18.
42. Elena Kuprevičius, Violinist. *The Boston Day globe-Saturday*. 1958 October 18.
43. Music. *The Boston Herald*. 1958 October 18.
44. Violinabend Elena Kuprevičius. *Volksrecht*. 15 Juni 53.
45. Elena Kuprevičiūtė apie save. *Vienybė*. 1954 spalio 17.
46. Mūsų pareiga jiems padėti. *Vienybė*. 1954 gruodžio 31.
47. Kuprevičių koncertai Clevelande. *Vienybė*. 1955 vasario 14.

Ramunė Kryžauskienė, Jūratė Čitienė

String instrument culture of Lithuanians in the USA

Summary

The present article analyses Lithuanian emigrants' culture of string instruments in the USA and discusses the activities of native-born Lithuanians as well as the development of artistic activities of World War II emigrants at DP (Displaced Persons) camps and their integration into the USA music culture; a lot of attention is drawn to analyse (it has not been implemented till now) the artistic activities of a renowned violinist E. Kuprevičiūtė. The traditions of concert life, the repertoire trends and the place of violinists in the context of emigrants' music culture are described.

Lithuanian musicians, who had come to the USA before World War II, managed to more or less successfully develop their artistic activities. Some Lithuanian violinists graduated from music colleges and higher music schools in the USA where they acquired Bachelor's and Master's degrees, performed favourably with symphony and chamber orchestras in different cities, played as soloists and carried out pedagogical activities. Highly motivated educationalists delivered lectures at famous music schools: J. Jakaitis (a violinist) taught at L. Beethoven Conservatoire set up by A. Pocius; A. Draugelis (a violinist / composer) was in charge of the Department of Music at California Institute of Technology; M. Digrytė worked in Hasbrouck at music school of further education (New York) and the like.

When World War II was coming to an end, some prominent Lithuanian string players emigrated to the USA and developed their professional skills far from the Motherland. They continued their music career, started in Lithuania and cultivated at DP camps. Many Lithuanian string players realised themselves by performing in orchestras: I. Vasyliūnas (a violinist) played in symphony orchestras of Boston and Cambridge; P. Armonas (a cellist) played in symphony orchestras in the south-western and northern suburbs of Santa Barbara, Rochester, Florida and Chicago. Other violinists played in the orchestras of Elizabeth Philharmonic, Newark, NY symphony, Cleveland, Waukegan, Chicago *Youth*, *Civic* and other ones; it exhibits a highly professional preparation of Lithuanian string players.

Quite many Lithuanian string players organised concerts for the representatives of Lithuanian community, played in various chamber ensembles – duos, trios, quartets. Some performers combined successfully their concert activities and performance in orchestras with private lessons at their established music schools-studios.

With the help of active string players such as I. Vasyliūnas, E. Kuprevičiūtė and P. Armonas the Lithuanian string culture became productive: it motivated Lithuanian concert life, promoted professional artistic activities and familiarized foreigners with the values of Lithuanian music art.

The performers' merits especially consisted in propagating Lithuanian chamber instrument music and in stimulating the creation of new opus. Consequently, there appeared mature works by V. Jakubėnas, K. V. Banaitis, J. Gaidelis, J. Kačinskas, J. Švedas. Furthermore, active concert activities encouraged American composer J. Bavicchi to create Sonata-fantasia on the themes of Lithuanian folk songs.

A part of Lithuanian violinists exchanged music art for better paid jobs or a performer's job was complemented by new specialisation. A. Jaras (a violinist) familiarized with piano tuning and regulating methods and made twelve discoveries; S. Kairys combined music performances with a position of a chemist, while others supplemented their activities with specialisation of a choir conductor, an organiser of radio programmes or a composer.

KEY WORDS: Lithuanian string instrument culture, Lithuanian emigrants, concerts, music, composers, repertoire